

# معماری جنایی مجتمع های قضایی<sup>۱</sup>

سیدسجاد کاظمی<sup>۲</sup>

سمیرا ملک میرزائی<sup>۳</sup>

یونس مرادی<sup>۴</sup>

## چکیده

پژوهش حاضر به دنبال بررسی مولفه های تاثیر گذار کاهش جرم در مجتمع های قضایی ایرانی با تغییر در ساخت و ساز این مجتمع ها با عناصر طراحی محیطی، به خصوص طراحی محیطی ایرانی است. دوری از معماری ایرانی امروزه باعث یک نواختی، افسردگی و در نتیجه جرم می شود. این موضوع به بررسی چرایی ایجاد تنش و عمدتاً ارتکاب جرم در حوزه ی مجتمع های قضایی ایرانی می پردازد و هدف آن بررسی اصول طراحی محیطی و روش های پیشگیری جرم با حفظ زیبایی، اهمیت این مکان ها و ارائه ی پیشنهادها جهت انجام پروژه های آن به شکلی صحیح می باشد. این پژوهش به صورت کیفی و روش تجزیه اطلاعات به شکل استدلال های جرم شناسانه است. بررسی ها نشان می دهد فاصله از اصول پیشگیرانه ی معماری ایرانی می تواند زمینه ساز ارتکاب جرم، به خصوص توهین، نزاع، سرقت ها و ... در اطراف یا درون این مجتمع ها باشد.

**واژگان کلیدی:** معماری ایرانی، پیشگیری، مجتمع های قضایی، جرم

۱- تاریخ دریافت مقاله ۹۷/۱۰/۰۹، تاریخ پذیرش مقاله ۹۹/۷/۰۱

۲- دکتری حقوق و استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه ملایر (نویسنده مسئول)  
sskazemi92@malayeru.ac.ir

۳- کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

۴- دانشجوی دکتری حقوق دانشکده علوم انسانی دانشگاه کاشان

## درآمد

این مهم ثابت شده که طراحی نامناسب ساختمان‌ها از درون و بیرون در بروز جرم موثر است. از این رو دانشمندان علوم مختلف از جمله جرم‌شناسان، معماران و ... اقدام به ارائه‌ی نظریه‌های مختلف در تخصص خود برای ایجاد امنیت در شهرها برای همه‌ی مردم به ویژه اقشار آسیب‌پذیر می‌نمایند. این بین معماری مجتمع‌های قضایی ایرانی یکی از عرصه‌های عمومی و با اهمیت کشور هستند که نه تنها مورد توجه مردم در داخل کشور، حتی مورد توجه دیگر کشورها و مقام‌های سیاسی، فرهنگی، نظامی آن‌ها نیز می‌باشد، غفلت از این مکان‌ها و وقوع جرم نتایج زیانبار سیاسی، اقتصادی و انسانی را همراه خواهد داشت. یکی از ابعاد مهم در زمینه‌ی امنیت معماری مجتمع‌های قضایی این است که عموم افراد، به خصوص بزه‌دیدگان در این مجتمع‌ها علاوه بر آرام و مشکلاتی که دارند، باید به لحاظ روحی، جانی و مالی نیز در این فضاها ایمن و دارای امنیت باشند. شکل ساخت و ساز و رعایت اصول طراحی محیطی این فضاهای کاربری، باید به عنوان بخشی از حقوق قضایی کشوری مورد توجه دستگاه قضا قرار گیرد. نه تنها درون و پیرامون این مجتمع‌ها باید به طور کامل اصول طراحی‌های جنایی رعایت شود، بلکه در اطراف این ساختمان‌ها و دیگر کاربری‌ها نیز باید اصول طراحی رعایت شود، در این میان عموم افراد مراجعه‌کننده اقشار آسیب‌پذیری هستند که می‌توانند کاربران بزه‌دیده‌ی دیگران باشند. دستگاه قضا نیز با غفلت از رویکرد طراحی محیطی ایرانی شاید با این تفکر که معماری‌های مدرن باید جایگزین شیوه‌های اصیل در کشور و پرهزینه بودن معماری ایرانی و در نتیجه کنار گذاشتن آن شوند، سبب نقض حقوق شکات، متهمین یا گواهان خواهد شد. در این گونه بناها مردم حس اعتماد و آمادگی تمکین به قانون را به دلیل تنش‌های یاد شده از دست می‌دهند و این خود برای شاکله‌ی حکومت، خصوصا برای دستگاه قضا بسیار زیان‌آور خواهد بود (ضیابخش و بهرامی نژاد، ۱۳۹۲، ۱۱۰) از این رو استفاده‌ی اصول صحیح طراحی، مخصوصا طراحی محیطی ایرانی می‌تواند با ایجاد موانع فیزیکی و محسوس همچون ایجاد پارکینگ‌های عمومی یا مکان‌های خاص برای نگه‌داری کودکان و کم‌توان‌ها مانند حجره یا عناصر غیر

ملموس مانند محرمیت، مردم‌واری و ... در معماری مجتمع‌های قضایی<sup>۱</sup> ایرانی پیشگیری مستقیم و غیر مستقیم را ایجاد نماید. رشد شتابان جمعیت و ضعف نظام اقتصادی کشور و مدیریت شهری از دیگر دلایلی است که باعث شده نظام شهرسازی مخصوصا معماری مجتمع‌های قضایی ایرانی با شکل و سیاقی خاص ساخته شوند. از توجه به شکل ساختمان‌ها در مجتمع‌های قضایی ایرانی نیز می‌توان فهمید که این عناصر کاربری به طور غیر مستقیم بر وقوع جرم تاثیر گذاراند. آن چه مهم است این است که چه باید کرد تا با استفاده از ایده‌های معماران ایرانی، جرم‌شناسان و ثنوری پردازان کشور فضاها به خصوص این مکان‌ها با حفظ جذابیت و زیبایی، پیش از ساخت یا در صورت نیاز به تغییر مکان، امن‌تر باشند؟ شاید در نگاه اول تصور شود معماری‌های مجتمع‌های قضایی ایرانی عاری از جرم، ایمن و محافظت شده می‌باشند، اما در ادامه خواهیم دید که اصول طراحی محیطی جهت پیشگیری از جرم در بسیاری از این فضاها مغفول مانده است. از جمله چالش‌های پیش رو حجم مراجعه به ساختمان‌های قضایی و فشار بالای کاری سبب شده تا مسئولین این مکان‌ها به فضاهای درونی و بیرونی خود عموماً بی‌توجه باشند و حس قلمروگرایی که یکی از عناصر طراحی محیطی است نادیده گرفته شود و از طرفی ازدحام جمعیت در ساعاتی از روز و پس از آن خلوت شدن بیش از حد در اطراف این مکان‌ها سبب انزوای این محیط‌ها در میان دیگر ساختمان‌های شهری می‌شود. این چالش می‌تواند در زمان ایجاد آشوب و تجمع‌های غیر قانونی در سطح کشور زمینه را برای ایجاد حمله به این مکان‌ها، به شهادت رساندن مأمور محافظ و تخریب حتی با وجود دوربین‌های مداربسته فراهم نماید. ساختمان‌های طراحی شده در مرکز شهرها برای مجتمع‌های قضایی ساختمان‌های جدید و به عبارتی نوساز نیستند، اما این مهم در همه جای کشور وجود دارد. در بخش‌ها، این ساختمان‌ها قدیمی و فرسوده هستند، بنابراین نیاز به مرمت برای آن‌ها بیش از پیش احساس می‌شود، در اصول طراحی محیطی نیز ساختمان‌های قدیمی و

۱- قلمرو کالبدی و فیزیکی یک بخش یا شهرستان و یا نقاط معینی از شهرهای بزرگ که شامل دادگاه، دادگستری، دادسرا و... که حدود آن، با رعایت ضوابط و مقررات کشوری، از سوی قوه قضاییه تعیین می‌شود مجتمع‌های قضایی هستند.

فرسوده بیش‌تر مجرمین را برای ارتکاب جرم (به عنوان مثال تخریب) تحریک می‌کنند. از طرفی عدم تغییر در این مکان‌ها سبب ایجاد حوادث قهری مانند آتش‌سوزی<sup>۱</sup> و دیگر وقایع طبیعی خواهد شد که دولت را دارای مسئولیت مدنی می‌کند.

در ایران در حوزه معماری ساختمان‌های قضایی منابع و تحقیقات بسیار اندک می‌باشد، اگرچه قوه قضائیه در رابطه با طرح توسعه این مجتمع‌ها منطبق بر دستورالعمل‌ها و چشم‌اندازها کتبی در این زمینه به چاپ رسانده است، همچنین در رابطه با استانداردهای طراحی نیز باید فعلاً به نشریه ۱۷۸ س.م (ضوابط طراحی ساختمان‌های اداری) مراجعه نمود. اما در کشورهای دیگر در رابطه با اصول طراحی فضاهای قضایی، فضاهای مورد نیاز و استانداردهای آن منابع بسیاری موجود می‌باشد. با ملاحظه ساختمان‌های دستگاه قضایی ایران چنین دریافت می‌شود که عموم بناهای مذکور نشان‌دهنده اعتبار و شان مطلوب یک دستگاه قضایی عادل و کارآمد نیستند. در صورتی که این بناها باید معرف هویت، فرهنگ و جایگاه تمدنی ملت ایران باشند و در فضاهای شهری به عنوان نمادی از مفاهیم سنت‌های ایرانی، اسلامی، مدرن (مردم‌سالار) و ... نمود پیدا کنند. این بناها عموماً نه تنها بیان‌کننده معیارهای کیفی و کمی دستگاه‌های قضایی نمی‌باشند، بلکه حتی تأمین‌کننده نیازهای فردی، اجتماعی، معنوی، فیزیکی، قضایی و ... به طور کامل نیز نمی‌باشند (مرتضوی به نقل از بهرامی نژاد و دیگران، ۱۳۹۴، ۲).

### ۱- تئوری‌های مرتبط با محیط

در ارتباط با تئوری‌های جرم‌شناسی محیط، نظریات متفاوت و متعددی از صاحب‌نظران ارائه شده است که در این پژوهش به بیان مهم‌ترین آن‌ها می‌پردازیم.

#### ۱-۱ نظریه نواحی آسیب‌پذیر

مطابق این دیدگاه برخی نواحی آسیب‌پذیر شهر، دارای آمار ارتکاب جرم بیش‌تری نسبت به دیگر بخش‌ها هستند. مهم‌ترین مشخصات این نواحی عبارت‌اند از:

۱- مانند آتش‌سوزی در مجتمع قضایی تندگویان اهواز.

- شمار زیادی از محل‌های مسکونی مجرمین، درون نواحی آسیب‌پذیر و یا نزدیک به آن قرار دارد.
- در حواشی این محدوده‌ها جرائم بیش‌تری نسبت به مرکز و درون آن اتفاق می‌افتد.
- نواحی آسیب‌پذیر با آمار بالای جرائم، دارای کاربری ناهمگون می‌باشند.
- کنترل اجتماعی محلی و یا حس مشارکت جمعی، در نواحی آسیب‌پذیر بسیار ناچیز است.<sup>۱</sup>

### ۱-۲ تئوری پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (cpted)

این تئوری برای اولین بار در سال ۱۹۶۹ توسط جفری مطرح شد. جفری برخلاف جامعه‌شناسانی که توجه زیادی بر عوامل اجتماعی موثر بر جرم داشته و به عوامل محیطی توجهی نکرده‌اند، بر فرصت‌هایی که محیط در اختیار مجرمان قرار می‌دهد، تاکید داشت و جرائم گوناگون را ناشی از فرصت‌های محیطی می‌دانست (جعفریان و شایسته‌زین، ۱۳۸۸، ۹۸). پیشگیری از جرم از گذر طراحی محیطی از دو جهت با روش‌های سنتی مبارزه با جرم فرق دارد: اول این که فرآیند پیشگیری از جرم از گذر طراحی محیطی خطر ارتکاب جرم را در مرحله طراحی بررسی می‌نماید و سعی دارد که فرصت‌های ارتکاب جرم را کاهش دهد یا از بین ببرد، اما اکثر اقدامات حفاظتی-امنیتی و پیشگیری از ارتکاب جرم بعد از وقوع جرم صورت می‌گیرد. در این صورت است که مکان وقوع جرم ناامن می‌شود. ثانیاً برخلاف روش‌های سنتی حفاظتی که در آن از قفل و زنگ خطر برای ایجاد امنیت استفاده می‌شد، در روش پیشگیری از جرم از گذر طراحی محیطی، فرصت ارتکاب جرم را برای بزهکار به حداقل رسانده است، آن هم از طریق ایجاد مکان‌های مناسب و طراحی صحیح ساختمان‌ها و برخورداری از دیگر تسهیلات. پیشگیری از جرم از گذر طراحی محیطی رویکرد طبیعی نسبت به پیشگیری از ارتکاب جرم ارائه می‌دهد (عامری سیاهویی، ۱۳۸۸، ۲۲). دیدگاه

1- see: laure brown, geography of crime, university of Wollongong, school of geosciences, from the world wide web: <http://www.geos,242.com>

پیشگیری بزهکاری از طریق طراحی محیطی سبب بروز مشکلاتی برای جامعه می‌شود، مهم‌ترین مشکل این است که سیاست‌گذاران، برنامه ریزان شهری، مسئولان توسعه، معماران و مالکین خانه‌ها، برای حفاظت از خود و جامعه در برابر بزهکاری باید مسئولیت سنگینی را عهده‌دار گردند. (داداشی چگان و دیگران، ۱۳۹۴، ۱۲)

## ۲- اصول رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (cpted)

اصول این تئوری براساس یک رویکرد کلی بین دانشمندان اولیه‌ی این علوم به شش بخش البته با اختلاف نظر تقسیم می‌شود. این اصول عبارتند از: قلمروگرایی، نظارت، کنترل دسترسی، حمایت از فعالیت، خوانایی، مدیریت و مستحکم‌سازی هدف، که در این پژوهش به بیان برخی از آن‌ها می‌پردازیم. درباره تعداد این اصول اختلاف نظر وجود دارد. این اصول عبارتند از: ۱- نظارت، ۲- کنترل دسترسی، ۳- قلمروگرایی، ۴- دشوار کردن دستیابی به اهداف مجرمانه، ۵- مدیریت نگهداری، ۶- حمایت از فعالیت‌های اجتماعی، ۷- خوانایی محیط، ۸- میزان حضور مردم در محیط، ۹- مقیاس انسانی، ۱۰- کاهش آلودگی صوتی در محیط، ۱۱- مکان یابی (سید زاده ثانی و جلالی، ۱۳۹۴، ۳۱).

### ۲-۱ نظارت

نظارت به معنای نگاه و مراقبت بر آماج یا بزهکاران جهت کاهش بزهکاری و مهار بزهکار می‌باشد. نظارت بر سه گونه است: الف- غیر رسمی یا طبیعی (از طریق پنجره‌ها)، ب- رسمی یا سازمان یافته پ- مکانیکی (روشنایی و دوربین مداربسته). نظارت طبیعی و غیر رسمی این است که منزل به گونه‌ای طراحی شود که ساکنان داخلی بتوانند به راحتی به فضاهای خصوصی، نیمه خصوصی و عمومی کاملاً نظارت داشته باشند. این نظارت معمولاً از طریق پنجره‌ها ممکن می‌شود. نظارت رسمی یا سازمان یافته، توسط افرادی که به این کار گمارده می‌شوند، مانند محافظان امنیتی یا نگهبانان انجام می‌شود. نظارت مکانیکی، با بهبود روشنایی و نصب دوربین‌های

مدار بسته قابل اجرا است (نم نم، ۱۳۹۳، ۸).

## ۲-۲ کنترل دسترسی

یکی از اصول طراحی محیطی کنترل دسترسی است که تلاش می‌کند امکان دسترسی را به آماج جرم (بزه دیده، یا به مناطق جرم خیز یا مناطقی که پتانسیل طبیعی وقوع جرم را دارند) با بالا بردن خطر جرم و افزایش امکان دستگیری و با ایجاد مانع، تلاش بزهکار را برای ارتکاب جرم افزایش دهد. همه‌ی اصول طراحی محیطی از بعد معنایی و کاربردی ارتباط نزدیکی با یکدیگر دارند، به طوری که مثلاً به نظر می‌رسد کنترل دسترسی با نظارت معنایی یکسان دارند.

## ۳-۲ تعیین قلمرو (قلمروگرایی)

اسکار نیومن در بررسی رابطه میان فضای کالبدی و محیط اجتماعی، بر وجود زبان سمبلیک برای تعریف محدوده و بیان قلمرو و حریم‌ها تأکید دارد، به طوری که برخی بیانگر موانع واقعی هستند و برخی موانع سمبلیک را به نمایش می‌گذارند. اما به طریق یک هدف دنبال می‌شود، گذار از فضای معمولی به سمت فضای خصوصی‌تر که حضور شخص غریبه در آن نیازمند دلیل است و جنبه‌ی محدود کننده‌ی رفتاری دارد. فضاهای تعریف نشده و غیر قابل دفاع احساس آزار رسانی را به وجود می‌آورند و مشوق بروز جرائم هستند. زمانی که قلمروها مشخص و مجزا هستند مردم چشمان خود را به روی مشکلات باز کرده و واکنش نشان می‌دهند (بحرینی و تاجبخش، ۱۳۷۷، ۲۲-۲۷)، عامل قلمرو نشانه‌ی مالکیت یا تحت سرپرستی بودن منطقه است که هم موجب نظارت ساکنان به منطقه می‌شود و هم به طور نامحسوس با اخطار دادن به مجرمین مبنی بر این که در حال قدم گذاشتن به حریم خصوصی افراد هستند، مانع کار آن‌ها می‌شوند. (فلاح، ۱۳۸۵، ۶۲)

## ۴-۲ دشوار کردن دستیابی به اهداف مجرمانه (سخت کردن آماج جرم)

دشوارسازی دستیابی به هدف مجرمانه به عنوان سنتی‌ترین روش پیشگیری از جرم، به معنای تقویت استانداردهای امنیتی ساختمان جهت دور نگه داشتن

مزاحمان و بزهدکاران بالقوه است ( حبیب زاده و دیگران، ۱۳۹۱، ۱۳۰). سخت کردن آماج جرم در ساختمان به معنای بهبود استانداردهای امنیتی در ساختمان که موجب دور نگه داشتن مجرمان از ساختمان می شود. به عبارت دیگر می توان گفت، سخت کردن آماج جرم بدین معنا است که آماج ها و اشیائی که معمولا مورد تخریب یا سرقت واقع می شوند به نحوی طراحی شوند که در برابر جرم مقاوم بوده و از تخریب یا سرقت مصون بمانند. (مرتضایی، ۱۳۸۱، ۱۴)

## ۲-۵ تصویر و نگه داری از فضا

نظریه ی فضای قابل دفاع بر این نکته تاکید دارد که امنیت و قابلیت زندگی در یک فضا بستگی به درک و تصویری دارد که ساکنان و محله های مجاور از آن دارند. اگر ساکنان تصویر بدی از آن فضا داشته باشند احتمال ارتکاب جرم در آن فضا بیش تر خواهد بود. پروشانسکی برای نخستین بار در سال ۱۹۷۸ به طرح مسئله رابطه شهر و شخصیت پرداخت. وی هویت مکانی را این گونه تعریف می کند: ( هویت مکانی، بخشی از زیر ساخت های هویت فردی انسان و حاصل شناخت های عمومی او درباره ی جهان فیزیکی است که انسان در آن زندگی می کند)(رضازاده، ۱۳۸۱، ۶). ارتقا و بهبود تصویر مثبت از محیط و حفظ و نگه داری مرتب و روزانه ی محیط این اطمینان را به ساکنان می دهد که محیط فیزیکی کارکرد خود را به طور موثر انجام داده و موجب انتقال پیام های مثبت به تمام ساکنان و کاربران فضا خواهد شد. به طور قطع تحقیقات زیادی وجود دارند که ثابت می کنند میان نگه داری و حفاظت از محیط شهری با کاهش جرائم رابطه وجود دارد. نگه داری بهتر از محیط علاوه بر افزایش قلمروگرایی در میان ساکنان، احساس تعلق به فضا را ارتقا داده و این حس را القا خواهد کرد که این محله دارای فضای امنی است و کوچکترین انحراف و خطایی در این محیط با واکنش رو به رو خواهد شد. خانه ها و فضاهای خالی و بلا تصدی مانند یک آهن ربا در مقابل جرم عمل می کنند. این بخش از مفهوم نظریه ی پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی با نظریه ی پنجره های شکسته رابطه ای تنگاتنگ دارد. یک پنجره تعمیر نشده و شکسته خود نشانه ای از این است که هیچ کس نگران



شکستن پنجره‌ای بیش تر هیچ هزینه‌ای ندارد. (ویلسون، ۱۹۸۲، ۱۸۱)

## ۲-۶ حمایت از فعالیت های اجتماعی ( فعالیت پشتیبانی حمایتی)

شامل استفاده از طراحی به منظور تشویق ساکنان در جهت استفاده و حضور بیش تر در فضاهای عمومی است. به عبارت دیگر، قرار گرفتن فعالیت های «نامن» در «مکان های» «امن»؛ یعنی مکان‌هایی با میزان فعالیت بالا و فرصت نظارت فراوان، از طرف دیگر «فعالیت های امن» به مانند آهن ربایی عمل می کند که موجب خواهند شد که افراد در یک محله یک جا دور هم جمع شده و این مسئله موجب می شود تا حضور مجرمان کمتر شود. این جزء از نظریه‌ی پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی با سایر ارکان آن‌ها چون قلمرو گرایی، کنترل ورودی‌ها و نظارت در ارتباط است. برای مثال، افزایش پیاده روها و ایجاد مکان‌هایی برای قدم زدن افراد موجب خواهد شد تا «چشم‌های ناظر بر خیابان» افزایش پیدا کرده و به طور بالقوه مانع ارتکاب جرم شود. اگرچه خود ممکن است موجب افزایش بالقوه بزهکاران و افزایش جرائمی همچون جیب‌بری شود. وجود یک فضای تفریحی یا ورزشی علاوه بر افزایش احساس تعلق به محله موجب بیش تر شدن چشم‌های ناظر بر خیابان، افزایش فرصت نظارت، تقویت همبستگی اجتماعی و بیش تر شدن کنترل اجتماعی غیر رسمی می شود. در حال حاضر تحقیقاتی وجود دارد که بر «کاربری مختلط (متنوع) از محله» تاکید دارند، زیرا موجب کاهش فرصت‌های مجرمانه به علت افزایش حضور مردم و افزایش انواعی از فعالیت‌ها خواهد شد. (SEE PETERSSON 1997 PP.179-202)

## ۲-۷ مقیاس انسانی

منظور از مقیاس انسانی برای فضا (نسبت مساحت فضا به انسان) این است که اندازه‌ی یک فضا و حد و مرز آن در خور استفاده انسان باشد. یعنی فضا خیلی بزرگ و خیلی کوچک نباشد. بسیاری از مطالعات و تحقیقات معاصر از جمله تحقیق صالحی حاکی از آن است که اندازه‌ی فضا، در متغیرهای امنیت و آسایش اجتماعی تاثیر می‌گذارد. این تحقیقات نشان می‌دهد که هرچه ابعاد فضا بزرگ‌تر

باشد امکان وقوع جرم و ترس از جرم نیز در آن بیش تر می شود و به دلیل کاهش روابط اجتماعی منسجم و تعلق خاطر ساکنین، خشونت ها و انواع جرم در آن محیط بیشتر بروز می کند. (صالحی، ۱۳۸۷، ۱۵۴)

اندازه ی فضا نقش مهمی در تعیین نوع روابط افراد استفاده کننده و میزان صمیمیت آن ها دارد زیرا میزان فضا اندازه ی جمعیتی را که می تواند به شکل مطلوب از آن استفاده کنند را تعیین می کند. فضاهای بسیار بزرگ که تعداد بیش تری از افراد از آن استفاده می کنند امکان شناخت و در نتیجه برقراری ارتباط، صمیمیت و تعلق خاطر کم تری میان ساکنین به وجود می آید. (جلالی و سیدزاده ثانی، ۱۳۹۵، ۴۳)<sup>۱</sup>

### ۳- عوامل کالبدی و غیر کالبدی موثر در مجتمع های قضایی ایرانی

#### بر کاهش جرم

در این قسمت سعی می شود با بررسی اصلی ترین تئوری ها پیرامون طراحی محیطی مجتمع های قضایی ایرانی و عناصر تشکیل دهنده ی آن به بررسی این مهم پرداخته شود.

#### ۳-۱ نظارت طبیعی

یکی از ابعادی که در این فضاهای کالبدی<sup>۲</sup> مهم است حوزه ی نظارت طبیعی است. آسانسورها هم در مکان مکث و هم از درون به بیرون باید امکان روئیت پذیری را داشته باشند، زیرا در آسانسورها حریم خصوصی وجود ندارد که

۱- ساخت تئوری های طراحی محیطی و ارائه ی نظریه ها پیرامون فضاهای بیرونی و داخلی شهری عموماً توسط معماران خارجی، جرم شناسان، جامعه شناسان و... ارائه شده است. در این پژوهش آن چه بررسی شده تا حد امکان هم شیوه های اصول طراحی خارجی و هم ارائه ی راهکارهای بومی و نظریه های نویسندگان با مشورت برخی معماران انجام گرفته است، که مورد استفاده ی دو گروه دانشمندان علوم معماری و جرم شناسی قرار گیرد. لکن ارائه ی تئوری ها در این صفحه ها جهت الغا به ذهن خوانندگان برای بررسی هرچه بهتر اصول طراحی محیطی و قرارگیری این پژوهش در ذهن در بخش معماری و طراحی محیطی جنایی است.

۲- البته مکان های عمومی دیگری همچون بیمارستان ها، دانشگاه ها، پاساژها و ... با طراحی ضعیف آسانسورها روبه رو هستند.

که روئیت پذیر نباشند. بنابراین ایجاد نقاط کور برای آسانسورها هم در نقطه‌ی مکث و هم در داخل این مکان‌ها فرصت را برای دعوای کلامی فراهم می‌کند و مکانی برای توهین، ضرب و شتم خواهد شد. همچنین یکی دیگر از خلاءهای موجود نبود پارکینگ برای افراد غیر کارمند در این مجتمع‌ها است. افراد مجبورند یا اتومبیل با خود نیاورند یا باید در کوچه‌ها یا خیابان‌های منتهی به این مجتمع‌ها پارک کنند، بنابراین امکان نظارت طبیعی نسبت به وسیله‌ی نقلیه‌ی خود را از دست می‌دهند و احتمال سرقت وسیله‌ی نقلیه افزایش می‌یابد. بنابراین وجود پارکینگ برای مراجعه کنندگان به تفکیک و امکان نظارت بر آن‌ها با ایجاد مشبک‌ها که از اصول اصیل معماری ایرانی است هم زمینه‌ی نظارت را بهتر می‌کند و هم وسیله‌ی مناسبی برای تهویه‌ی هوا در این مکان‌ها است. از این اصل نیز می‌توان در فضاهای داخلی مجتمع‌ها استفاده کرد و استفاده از دوربین‌های مدار بسته را تا حد امکان کم‌تر نمود. لکن نظارت مکانیکی با وجود دوربین مداربسته در مجتمع‌های قضایی و نظارت رسمی با وجود نیروهای امنیتی پلیس و وجود سربازان در این محیط‌ها، تا حدودی از نقاط قوت این طرح‌ها است.

### ۲-۳ نیارش

یکی از اصول مسلم طراحی در معماری ایرانی بعد غیر کالبدی نیارش به معنای استحکام بخشی به زیر ساخت‌ها و دانش ایستایی سازه‌ها می‌باشد. اگر سازه‌هایی که در داخل ساختمان‌ها به کار می‌رود یکسان سازی نشده باشد با ایجاد یک تغییر باعث فروریختگی کل سازه شده و اولین موضوعی که پس از آن مطرح می‌شود بحث امنیت است. امروزه این فن معماری ایرانی رو به فراموشی است و با توجه به این که ایران روی خط گسل قرار دارد با وقوع زلزله‌های نسبتاً سنگین امکان تخریب و سرقت اسناد و مدارک محرمانه و خسارات مالی و جانی در ساختمان‌ها به ویژه ساختمان‌های مجتمع‌های قضایی وجود دارد. ماده‌ی ۶۵۸ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات نیز به این مهم اشاره کرده است (هرگاه سرقت در مناطق سیل یا زلزله زده یا جنگی یا آتش سوزی یا در محل تصادف رانندگی صورت پذیرد و حایز شرایط حد نباشد مرتکب به مجازات حبس از یک تا

پنج سال و تا ۷۵ ضربه شلاق محکوم خواهد شد). بنابراین نیارش به عنوان یکی از ابعاد معماری ایرانی می‌تواند، جرم سرقت را که در این ماده به آن اشاره شده است، کاهش دهد.

### ۳-۲ کنترل دسترسی

انواع فضاهای دسترسی برای عموم مردم باید واضح، شفاف، منسجم و هدایت کننده باشند. گم کردن راه به دلیل عدم شفافیت و گنگی فضا، باعث ایجاد سردرد، ناامیدی و تنش های عصبی می‌شود.

در مجموع فضاهای رفت و آمد عمومی باید به گونه ای طراحی شود که افراد از نارسایی کارکرد آن رنج نبرند. دسترسی ها باید مشخص، مجزا، کنترل شده و هدایت کننده باشند؛ مانند جدایی عملکرد قاضی، مجرم، مراجعان، شاهدان و کارمندان در فضاها، ورودی ها، مسیورها و پارکینگ ( بهرامی نژاد و دیگران، ۱۳۹۴، ۹ و ۱۰)

در ساختمان های ایرانی هر فضا با پیش فضا تعریف می‌شود که به نوعی تبیین کننده عنصر محرمیت (درون گرایی) و ایجاد حریم بین مراجعه کنندگان و کارمندان مجتمع های قضایی از تعالیم عالی ی معماری ایرانی می‌باشد. کتاب عرصه های زندگی جمعی و زندگی خصوصی نیز به از بین رفتن عنصر محرمیت با پیدایش تکنولوژی اشاره کرده است. رعایت این عنصر مهم معماری ایرانی با رعایت سلسله مراتب، کاربری های متفاوت و جدایی کارمندان دادگستری ها و مجتمع ها از مراجعه کنندگان باعث امنیت جسمی کارمندان و به تبع مراجعه کنندگان خواهد بود. اتاق های بزرگسالان از کودکان و دیگر اعضای خانواده و حتی اتاق مهمان در معماری ایرانی نیز جدا است؛ جای تعجب است که طراحی مجتمع های قضایی کشور اجازه روئیت فضاهایی که مربوط به بزرگسالان است (دادگاه ها، دادسراها و...) را در اختیار کودکان قرار می‌دهد و با عدم استفاده از عنصر حجره<sup>۱</sup> از اصول اصیل معماری ایرانی غافل است!

### ۳-۴ تصویر و نگه داری از فضا

در حوزه‌ی تصویر و نگه داری از فضا باید گفت که فضای محیط پیرامون باید القاکننده‌ی تصویر مثبت از خود باشد، اگر افراد تصویر بدی از یک مجموعه در ذهن داشته باشند یا احتمال ارتکاب جرم در آن جا بالا می‌رود یا این که کاربران از آن فضا دوری می‌کنند. با نگاهی به مجموعه‌های قضایی به خودی خود افراد تصویر ذهنی مثبتی از این مکان‌ها ندارند، حتی در حفظ و نگه داری از این محیط‌ها عموماً قصور صورت می‌گیرد نمونه‌ی بارز این موارد را می‌توان از وجود اتومبیل‌های سرگردان با وجود افراد لاپالای در مسیرهای منتهی به دادگاه‌های خانواده نام برد که با وجود این افراد عموم کاربران از رفت و آمد به این مجتمع‌ها خودداری یا کم‌تر رفت و آمد می‌کنند و این نبود حس تعلق را به یکدیگر نیز انتقال می‌دهند. با این وجود حس تعلق به فضا برای افراد کاهش می‌یابد. در چنین شرایطی می‌توان گفت در حوزه‌ی ساختاری مجتمع‌های قضایی کاربری‌هایی وجود ندارد که سبب سرزندگی محیط و کاربران باشد. وجود آلودگی صوتی در این مجتمع‌ها سبب ایجاد استرس و تنش می‌شود، مولفه‌ی دیوارهای ضخیم و وسعت زیاد زمین در معماری ایرانی می‌تواند آلودگی صوتی را در این مکان‌ها به حداقل برساند. نبود یا کمبود فضای سبز به کمک حائل‌های صوتی جهت کنترل صدا و استراحت برای مراجعان که عموماً افرادی خسته و عصبانی هستند می‌تواند در این بخش کارآمد باشد. فضاهای استراحتی نیز برای کاربران یا وجود ندارد و یا مناسب نیستند به عنوان مثال صندلی‌های رنگ نشده، عموماً آهنی و سرد در راهروهای باریک که مانع رفت و آمد دیگر مراجعان می‌شود عوامل بالا را تشدید می‌کنند.

میزان بزرگی و کوچکی یک فضا بر احساس افراد تأثیرگذار است؛ برای مثال ازدحام در فضای کوچک باعث بروز برخی تنش‌های عصبی می‌شود. از این رو وسعت فضاهای شعبه‌های دادگاهی باید با رعایت مقیاس انسانی به گونه‌ای مؤثر و گیرا القاکننده‌ی آرامش و امنیت باشد. نه صرفاً به قدر وسایل و مبلمان و حداقل فضای گردش‌انداز، و نه آن قدر وسیع، فراخ و بزرگ‌تر از مقیاس انسانی که سبب ترس و وحشت در افراد شود. ابعاد هر فضا باید از تناسب متعادلی برخوردار باشد؛ در حقیقت هیچ‌گاه احساس ازدحام و تنگی جا در هیچ یک از فضاها صورت

نگیرد. فضاها باید وسیع و فراخ باشند؛ برای مثال باید ارتفاع هر طبقه بلندتر از معیار فضاهای معمول مسکونی و حتی اداری باشد. توجه به ورودی و تمهید یک پیش فضا که حس وقار و نیز محیط دادگاهی را به ارمغان آورد و در عین حال دعوت کننده نیز باشد، امری لازم است. ارتباطات عمودی حداقل، اولین مراجع در دسترس، و روند کار هدایتگر به نقاط مشخص باشد و ترجیحاً حرکت رفت و برگشتی وجود نداشته باشد. این گونه عوامل در کل از ازدحام و هرج و مرج در فضا جلوگیری می کند (بهرامی نژاد و دیگران، ۱۳۹۴، ۶)

به نظر نگارندگان این اصل به عنوان مردم واری در معماری ایرانی همواره مورد توجه و رعایت معماران است که در این فضاها به فراموشی سپرده شده است. مردم واری در معماری ایرانی به ابعاد دیوارها، قرار گرفتن آن ها متناسب با کاربر خود، کوتاهی و بلندی سقف ها، توجه دارد زیرا کوتاهی و بلندی سقف ها، راهروهای باریک یا خیلی وسیع برای کاربران خود ایجاد خلاء کرده و تنش را افزایش می دهد. وجود راهروهای باریک با توجه به تراکم و ازدحام جمعیتی که در این مجتمع ها امکان و فرصت جیب بری، ضرب و شتم، توهین و آزارهای بدنی را عموماً برای کسانی که با هم اختلاف دارند و حتی دیگران فراهم می کند که این دور از شأن معماری ایرانی است.

زیبایی به طور غیر مستقیم روی امنیت تاثیر می گذارد. یک مکان جذاب به تدریج حس احترام به آن مکان را القا می کند، حس تعلق و مسئولیت پذیری کاربران را افزایش می دهد و رفتارهای اشتباه را مهار می کند. به منظور تولید این احساسات و نگرش ها، ایجاد مکان های جذاب و مفید برای مردم از جستجوی یک مفهوم انتزاعی زیبا شناختی مهم تر است. (محمد نسل، ۱۳۹۳، ۱۰۸)

در معماری ایرانی، معمار ایرانی روان شناس نیز می باشد زیرا با نگاهی به اصول ساخت و ساز و زیبایی شناسانه ی او می بینیم که عموماً از رنگ های ملایم و آرام همچون آبی، سبز، زرد و... جهت دعوت به آرامش و سکون استفاده می کند. وجود اغتشاش بصری در فضاهای مجتمع های قضایی با رنگ های مرده سبب ترویج خشونت یا ایجاد افسردگی می شود.

رنگ آبی تیره نشان دهنده ی آرامش کامل است. اندیشیدن درباره ی این

رنگ از یک تاثیر آرام بخش در سیستم اعصاب مرکزی برخوردار است. رنگ آبی از نظر سمبلیکی (نمادی و مظاهری) شبیه به آب آرام، خلق و خوی آرام، طبیعت زنانه و روشن و درخشش یک کتاب خطی است (محمودی ده ده بیگلو و شکیبا منش، ۱۳۹۰، ۵۶-۵۷) خود رنگ سبز از نظر روان شناسی آرام بخش و مطبوع است (بحرینی، ۱۳۹۰، ۲۴۰) در حوزه‌ی مصالح ساختمانی معماری ایرانی به جای استفاده از بتن از خاک (آجر) که نماد آرامش است استفاده می‌کند، مصالح ساختمانی در معماری ایرانی مصالحی بوم آورد است که نیاز کشور را به واردات کم تر می‌کند، از این روی به نظر می‌رسد ورود کالاهای ساختمانی به شکل قاچاق نیز به دلیل کاهش شدید تقاضا و استفاده از مصالح داخل کشور (خودی) با مشکل مواجه خواهد شد و از طرفی عدم استفاده از مصالح خشن و سرد نیز آرامش را به مراجعه کنندگان القا خواهد کرد.

در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که مصالح طبیعی به کار رفته در جداره‌های شهری، همچون آجر و سنگ و چوب برای شهروندان مطلوب تر و نقش موثرتری را در ایجاد حس امنیت و آرامش در بین شهروندان شهر دارند. (ترابی، عباسی، اسلامی، ۱۳۹۴، ۱۷).

ایجاد وحدت رویه و مرکزیت داشتن ساختمان‌های مجتمع‌های قضایی ایرانی در سطح شهر و دوری از ساخت این فضاهای مورد نیاز مردم در حاشیه شهرها از عناصر مهم معماری ایرانی است. در حوزه‌ی مکان یابی ساخت این ساختمان‌ها با دیگر ساختمان‌ها مانند کلانتری‌ها و دادسراها باید گفت که این‌ها باید در کنار هم ساخته شوند تا هم بحث نظارت بر آن‌ها راحت تر انجام شود و هم مردم برای ارجاع به آن‌ها مجبور به صرف وقت و هزینه نباشند و حضور ساختمان‌های دیگر باعث ایجاد اختلال کاربری در کنار آن‌ها نشود. یا با استفاده از عنصر ایرانی استفاده از فضاهای تطبیق پذیر، بدین شکل که گسترش و بسط فضاها از طریق فضاهای واسطه مانند راهروهای بزرگ و اتاق‌های بینابین که در طرفی اتاق‌های قضات و کارمندان وجود داشته باشد و در طرفی دیگر نیروهای نظامی، انتظامی و امنیتی وجود داشته باشد. همچنین از احداث این ساختمان‌ها در مکان‌هایی با شیب زیاد، کنار جاده و اتوبان‌ها و یا در دامنه‌ها به شکلی که شبیه چاله می‌باشد

خودداری شود، زیرا امنیت این مکان ها به خطر می افتد. اگرچه اصول طراحی محیطی جهت امنیت یک فضای کالبدی ایجاد کاربری های مختلف در یک منطقه می باشد، لکن حضور کاربری های متفاوت همچون سینما، پاساژها مغازه ها پارک ها نباید در نزدیک این فضاها ساخته شوند بدین دلیل که ازدحام و شلوغی بی جهت در اطراف این مکان ها احتمال فرار را آسان و امکان دستگیری مجرمین را راحت تر می کند، از طرفی تفکیک دادگاه های مدنی و جزایی از یکدیگر، بزرگی آن ها و در نظر گرفتن اتاق های بیش تر نیز می تواند تا حد زیادی از این شلوغی ها در راهروهای مجتمع ها بکاهد. یکی از اصول طراحی ایرانی نیز ایجاد خلوت می باشد که باید در این مکان ها بیش از بیش مورد توجه قرار گیرد. یکی از عناصری که می تواند ارتکاب جرم را به شکلی غیر مستقیم کاهش دهد به عقیده ی میرس و هیفمن مرکزیت دادن به ساخت مسجد در شهر می باشد. بنابراین ساخت مکان های مذهبی مانند مسجد نیز می تواند در نزدیکی مجتمع ها به مجرم احساس گناه را القا کند.

باید با استفاده از علائم و نمادهایی برای کاهش استرس مراجعه کنندگان ایجاد نمود، در این صورت امکان ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم برخی هم وطنان نیز فراهم خواهد شد. امروزه برخی فضاها مانند آتریوم<sup>۱</sup> و فضاهای واسط سبب ایجاد مدرنیته در مجتمع های قضایی شده اند در صورتی که در معماری ایرانی هورنو و یا روشن دان برای جهت یابی، تهویه ی هوا و پوشش دهندهای سقف مناسب می باشند.

یکی از ابعاد تاثیر گذار در طراحی های شهری که امروزه با آن مواجه هستیم، تابلوهای تبلیغاتی است. اگرچه استفاده از تابلوهای تبلیغاتی تلاشی است برای رسیدن به اهداف دارندگان آن ها، اما می توان گفت این تابلوها به نوعی در زمینه های مختلف نیز اطلاع رسانی می کنند و اهداف این تابلوها فقط تبلیغ یک کالا یا ارائه ی یک خدمت نیست. به نظر نگارندگان بار معنایی که تابلوهای تبلیغاتی با خود دارند می تواند در کاهش یا افزایش وقوع جرم به طور غیرمستقیم

۱- آتریوم به فضاهای باز و بزرگ در وسط ساختمان ها گفته می شود که به منظور تعبیه ی نور لازم و تهویه ی هوای داخلی مورد استفاده قرار می گیرد.



تاثیرگذار باشند. انتظار می‌رود که با نصب تابلوهای تبلیغاتی در نزدیکی مجتمع‌های قضایی ایرانی در ابعاد و رنگ‌های مناسب با اطلاع‌رسانی‌های به موقع و مفاهیم پایدار و ارزشی و تلقین عواقب شکست یک هنجار یا قانون به طور غیرمستقیم و حتی آموزش نکات حقوقی می‌تواند از سرگردانی مردم در این مکان‌ها جلوگیری و در حوزه‌ی طراحی محیطی این مجتمع‌ها جهت پیشگیری از جرم کمک‌کننده باشند. همچنین استفاده از پیام‌های هشداردهنده، آموزنده و پیشگیرانه‌ی پلیسی نیز می‌تواند برای همه‌ی کاربران راهگشا باشد.

پیشنهاد می‌گردد که در تبلیغات، از پیش زمینه‌های میراث فرهنگی و سنتی یک جامعه هم استفاده شود. هر چه میزان کاربرد الگوهای استعاری سنتی و بومی در یک تابلو بیش‌تر باشد، در جذب نگاه‌ها و اندیشه‌ها موفق‌تر بوده و به همان میزان، باعث پیشگیری از وقوع جرم خواهد شد (قراگزلو، ۱۳۸۹، ۱۲ و ۲۲).

### ۳-۵ سخت کردن آماج جرم

افزایش امنیت فیزیکی آماج‌های جرم در فضاهای مجتمع‌های قضایی و حتی خارج از آن نسبتاً ضعیف است. اگرچه حضور نیروهای سمبلیک امنیتی در ابتدای موقعیت مکانی مجتمع‌های قضایی خود می‌تواند سبب کاهش فرصت‌های بزهکاری و تقویت آماج جرم شود، اما برخی جرائم از نگاه این نیروها مخفی می‌ماند یا وجود نیروهای پلیس در برخی از این فضاها به دلیل موقعیت‌یابی نامناسب، ناکارآمد است.

زنان در بین افراد تشکیل‌دهنده یک جامعه در معرض آسیب‌پذیری بیش‌تری هستند. جذب و استفاده از پلیس زن می‌تواند راهبردی مناسب برای جلوگیری از آسیب‌پذیری بیش‌تر این قشر خاص از جامعه باشد. یکی از مشکلات پلیس در باب جرایم خشونت‌آمیز و جنسی، معطوف به جنسیت مأموران است؛ چرا که اکثر افراد متشکل از مردان هستند. در این باره برخی از مددکاران آژانس‌های رفاهی ابراز می‌کنند که مردان و نیز پلیس‌های مرد از درک نیازهای شخصی بزه دیدگان زن و آن‌چه که یک کمک مؤثر محسوب می‌شود بی‌بهره هستند؛ چرا که مردان هرگز این نوع از وحشت را تجربه نمی‌کنند و بنابراین چگونه می‌توانند

درک کنند که یک زن در چه احساس و موقعیتی قرار دارد (معمدی مهر، ۱۳۸۰، ۶۲) بیش تر فضاهای مجتمع های قضایی از وجود پلیس زن عاری است و به نظر می رسد به خصوص در دادگاه ها و مجتمع های خانواده حضور این افراد بیش تر احساس می شود. از این روی می توان گفت جرائم جنسی خفیف نیز می تواند در این مکان ها روی دهد.

برای هر کدام از طبقات، آسانسور باید جدا تعبیه شود تا امکان استفاده ی همگانی برای هر طبقه مجزا باشد، همچنین برای امنیت بیش تر و جلوگیری از ازدحام، باید برای کارکنان و قضات در مجتمع های قضایی آسانسورهای جدا از عموم تعبیه شود.

تامین امنیت بزه دیدگان و گواهان دست کم نیازمند تدابیر خاصی است، از جمله این که باید از رویارویی بزه دیده یا گواهان او با متهم در فرآیند جنایی جلوگیری کرد؛ در غیر این صورت هنگام رویارویی باید از آنان محافظت و مراقبت کرد. این حفاظت از ورود آسیب های احتمالی به بزه دیده پیشگیری می کند و به ویژه برای بزه دیدگانی که دارای پیوند خانوادگی یا دوستی با متهم هستند، بسیار اهمیت دارد. به همین منظور می توان اتاق های ویژه ای برای انتظار بزه دیدگان و گواهان آنان پیش بینی کرد یا راه های خروجی مناسبی برای آنان در ساختمان دادگاه در نظر گرفت (رایجیان اصلی، ۱۳۸۴، ۳۹).

در معماری های امروز با نوعی فخر فروشی مدرن در ساخت فضاهای کالبدی روبه رو هستیم، وقتی نماهای فضاهای مسکونی و یا حتی ادارات از جمله مجتمع های قضایی با نماهایی مدرن و متفاوت از نگاه مردم در حال جلوه نمایی هستند، این حس را به مجرمین بالقوه القا می کنند که از این مکان ها می توان سرقت نمود و یا با ارتکاب جرائمی دیگر مانند تخریب، به مردم و بیت المال ضربه و به مشکلات اقتصادی کشور با گرفتن مالیات از مردم یا تامین هزینه ها به شکل های دیگر دامن زد و نارضایتی ها را ایجاد نمود، در حالی که نما در مجتمع ها نشان دهنده ی هویت کشورمان می باشد. فضاهای ابتدایی ساختمان های مجتمع ها را با پیش طاق (البته بدون فرو رفتگی زیاد که تبدیل به فضاهای غیر قابل دفاع نشود) که از عناصر معماری ایرانی است به جای سکوها و ستون های یونانی و رومی با

وجود پله‌های متعدد، باید جلوتر و بلندتر از ساختمان اصلی ساخته شود تا هم عنصر عظمت معماری ایرانی در آن‌ها دیده شود و هم در زمان ایجاد آشوب و در خطر قرار گرفتن این مکان‌های مهم کم‌تر ساختمان‌های اصلی دچار تخریب شوند و به نوعی به سخت کردن آماج جرم بدین شکل کمک کند.

### ۳- ۶ نور

در حوزه‌ی معماری مجتمع‌های قضایی امروزه تفکر و اقدامی بومی وجود ندارد، لکن نور یکی از مهم‌ترین ابعاد غیر ملموس در حوزه‌ی طراحی محیطی برای انواع جنایت‌ها و در طراحی محیطی معماری ایرانی یکی از عناصر تاثیرگذار می‌باشد، می‌توان تا حد امکان به جای استفاده از پنجره‌های جدید و وارداتی هم برای کاهش هزینه‌ها و هم جهت پیشگیری از خروج ارز از کشور و ورود کالای قاچاق به کشور از ارسی (پنجره‌های مشبک با شیشه‌های رنگی یا ساده) هم در جهت استفاده‌ی مناسب از نور طبیعی به عنوان یکی از مهم‌ترین مولفه‌های آسایش بصری دست یافت و هم به زیبایی این ساختمان‌های مرده و بی‌هویت به سوی ایرانی سازی قدم برداشت.

## برآمد

امروزه فضای زندگی شهری چهره ای ناهمگون از فضاهاى مختلف کالبدی کشور را نشان می دهد. این ناهماهنگی در طراحی مجتمع های قضایی نیز به خوبی دیده می شود. این پژوهش تا حد امکان به اصول طراحی محیطی و همچنین ابداعی جدید<sup>۱</sup> یعنی طراحی محیطی جنایی معماری ایرانی در حوزه ی معماری مجتمع های قضایی می پردازد. در سطح کلان معماری جنایی مجتمع های قضایی تا رسیدن همه جانبه به طراحی محیطی مطلوب فاصله دارد. چرایی ضرورت استفاده از این شکل طراحی، غیر از ابعاد پیشگیرانه ی آن در وقوع جرم از شناخت نسبت به کشور<sup>۲</sup> و مردم کشورمان سرچشمه می گیرد. لکن تا حد امکان باید استفاده از آن نیز بسته به شرایط منطقه ای، آب و هوایی و دیگر عناصر تاثیرگذار با استفاده از متخصصین علوم معماری و شهرسازی و حذف فضاهاى کالبدی غیرقابل دفاع آن باشد. با توجه به محدودیت هایی که جهت بررسی کالبدی مجتمع های قضایی در سطح کشور وجود دارد، پیرامون این موضوع به طور خاص منابع و اطلاعات حقوقی و جرم شناسانه وجود ندارد، زیرا بیش تر به کارگیری تئوری های طراحی محیطی پیرامون ساخت مسکن انجام شده است، و از طرفی برای بیان ارائه ی نکات بهتر نیازمند تصویر (عکاسی) نیز بودیم که با محدودیت های جدی روبه رو شد، از این روی می توان نتیجه گرفت که معماری های مجتمع های قضایی آن طور که باید به طور کامل مورد ارزیابی قرار نگرفته و نخواهد گرفت اما آن چه نمی توان انکار نمود این است که اصول پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی ایرانی شاید هزینه های لازم، ابتکار عمل همه جانبه و ... در اختیار معماران قرار نگرفته که در کنار این مهم اصول طراحی محیطی به درستی در این مکان ها اجرا و سبب پیشگیری از جرم شود. عمده مکان هایی که به امنیت کشور و قانون مداری مربوط می شوند باید از اصول و عناصر معماری های خودی هم در جهت زیبایی هم در جهت کیفیت هم در جهت نگاه و خواسته ی مردم و هم در جهت امنیت

۱- با راهنمایی های برخی معماران و اساتید دانشکده معماری دانشگاه آزاد اسلامی به دنبال ایجاد یک طراحی محیطی جدید و بومی است.

۲- اعم از اقلیم، آب و هوا، فرهنگ و سنت عامه ی مردم

پیروی کنند. از جمله نتایجی که می‌توان ارائه کرد این است که برای تغییر در مجتمع‌ها چه به لحاظ کالبدی و چه به لحاظ غیر کالبدی احساس نیاز دیده نمی‌شود. لکن این مهم زمانی انجام خواهد شد که قوه‌ی قضاییه و معماران به نظری اجماعی و تصمیمی واحد و قابل اجرا در حوزه‌ی معماری جنایی مجتمع‌های قضایی برسند. سناریوی ایجاد امنیت در فضاهای شهری با استفاده از الگوهای غربی و غیر داخلی توسط برخی عناصر داخلی موثر در امر ساخت و ساز، با همکاری معماران اروپایی با حضور در همایش‌ها و کنفرانس‌های داخل کشور<sup>۱</sup> با ارائه‌ی آخرین شیوه و متدهای ساختمان سازی غربی دست رد می‌زند به سینه‌ی آن چه در داخل کشور خود با فرهنگ و تاریخ غنی‌ایی که داریم. نتیجه این که یکی از مشکلات اصلی عدم بومی سازی معماری ایرانی و توجه درست به عناصر طراحی محیطی، در کشور عناصر تاثیر گذار داخلی کشور در حوزه‌ی معماری است. البته نتایج این سهل انگاری‌ها، که باعث ایجاد مسئولیت مدنی برای دولت و سازمان‌های تحت نظر آن و از طرفی مسئولیت کیفری برای برخی افراد جامعه باشد دودی است که به چشمان خودمان خواهد رفت، بنابراین به راحتی می‌توان گفت اصول و قوانین شهرسازی ایرانی در فضاهای مجتمع‌های قضایی کم تر رعایت می‌شوند. اصول مترقی معماری ایرانی به همراه بکارگیری صحیح طراحی محیطی در کنار یکدیگر (مکمل هم) مانع ضرب و شتم، جرائم جنسی خفیف، کاهش آلودگی صوتی و ... چندی است کم تر بدان توجه می‌شود. باید سعی شود با انجام شناخت و بکارگیری اصول طراحی محیطی و مولفه‌های آسایش بصری در فضاهای مجتمع‌های قضایی ایرانی به نوعی با دیدن این فضاها جهت تلقین به مجرمین که فضایی برای جرم در این مکان‌ها و پیرامون آن وجود ندارد و بیش تر جهت ایجاد حس آرامش و کاهش ترس به کاربران و دیگر عموم افراد جامعه باشیم.

۱- این مهم گویای تجربیات شخصی نویسندگان پیرامون حضور در همایش‌ها و کنفرانس‌های معماری در داخل کشور می‌باشد.

### پیشنهادها

- طرح پرسش‌نامه جهت شناسایی و ارزیابی نقاط قوت و ضعف موجود در طراحی محیطی مجتمع‌های قضایی داخل کشور با استفاده از کاربران مجتمع‌های قضایی (کارمندان، قضات، مردم و ...)
- تصویب قوانین لازم‌الاجرا و غیر قابل‌عدول (مگر در جهت ضرورت) و ماده‌های قانونی ضروری جهت کاهش جرم به مقررات ملی ساختمان<sup>۱</sup> یا تصویب قوانین جدید.
- الزام معماران محترم با ارائه بودجه‌ی لازم جهت بکارگیری مبانی پیشگیرانه‌ی معماری ایرانی در فضاهای کالبدی مجتمع‌های قضایی.
- حضور نیروهای پلیس در این فضاها هدفمندتر و کارآمدتر باشد، با توجه به مطالب بالا، (به عنوان مثال وجود پلیس مرد به تنهایی در دادگاه‌های خانواده مبتنی بر نگاه و سنت ایرانی نیست) حضور نیروهای امنیتی اصلی غیر قابل انکار در این فضاها است، اما باید حضور آن‌ها هدفمند، در جای خود و در صورت نیاز باشد. (متأسفانه نیروهای امنیتی امروزه در این فضاها بیش‌تر به دنبال حفظ جان کارمندان دادگستری و قضات هستند و از سویی مقام درباری را در این مکان‌ها دارند). آیا یکی از وظایف آن‌ها رسیدگی به بزه دیدگان دردمند و حفظ آرامش و وقار این مکان‌ها نیست؟

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی

۱- که متأسفانه قوانین خاصی در این باب وجود ندارد.

## منابع

- بحرینی، سید حسین؛ تاجبخش، گلناز (۱۳۷۷) **مفهوم قلمرو در طراحی شهری**، هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، شماره‌ی ۶.
- بحرینی، سیدحسین (۱۳۹۰) **فرآیند طراحی شهری**، تهران، دانشگاه تهران.
- بهرامی نژاد، فاطمه؛ مفیدی شمیرانی، سید مجید؛ ضیابخش، ندا؛ بابکی، کیان (۱۳۹۴) **شیوه‌ی طراحی فضاهای قضایی با توجه به معماری پایدار و نیازهای روان شناختی کاربران**. مقالات کنفرانس بین المللی اقتصاد مدیریت و علوم اجتماعی، اسپانیا، ۱۱-۱.
- ترابی، زهره؛ عباسی، ولی الله؛ اسلامی، محمد (۱۳۹۴) **بررسی تاثیر روان شناختی نوع مصالح در جداره‌های شهری در ایجاد حس آرامش و امنیت شهروندان زنجان**، دومین کنفرانس علمی پژوهشی افق‌های نوین در علوم جغرافیا و برنامه ریزی معماری و شهرسازی ایران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین، ص ۱۷.
- جعفریان، محمد حسن؛ شایسته زرین، امیر (۱۳۸۸) **کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی در پیشگیری انتظامی از جرم**، مجموعه مقالات ارائه شده در نخستین همایش ملی پیشگیری از جرم، تهران، معاونت آموزش ناجا.
- حبیب‌زاده، محمدجعفر؛ شریفی، محسن؛ صادقی، یدالله (۱۳۹۱) **تحلیل اثرگذاری راهبردهای نظریه بر کاهش وقوع جرایم**؛ مورد مطالعه: میدان‌های مهم شهر تهران CPTED فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال ۷، شماره ۲۳.
- داداشی چگان، محمد مهدی؛ آشنا، حمید؛ بیگی، جمال (۱۳۹۴) **پیشگیری محیطی از جرایم با استفاده از تکنولوژی‌های شهرسازی و معماری نوین با نگاهی بر تئوری فضای قابل دفاع**، اولین همایش ملی استفاده از فناوری‌ها و تکنولوژی‌های نوین طراحی، محاسبه و اجرا در مهندسی عمران، معماری و شهرسازی. مراغه، گروه عمران دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه، [https://www.civilica.com/Paper-DCECAU01-DCECAU01\\_017.html](https://www.civilica.com/Paper-DCECAU01-DCECAU01_017.html)

- رایجیان اصلی، مهرداد (۱۳۸۴) *بزه دیده شناسی حمایتی*، تهران، نشر دادگستر.
- رضازاده، مرضیه (۱۳۸۱) *بحران ادراکی - رفتاری در فضای شهری*، مجله شهرداری ها، ویژه نامه طراحی شهری، شماره ۲۳، ص ۶.
- رحمت، محمدرضا (۱۳۹۰) *پیشگیری از جرم از طریق معماری و شهرسازی*، تهران، میزان، چاپ دوم، جلد اول.
- سیدزاده ثانی، سید مهدی؛ جلالی، محدثه (۱۳۹۴) *بررسی بسترهای قانونی جرم زا در پروژه مسکن مهر با توجه به اصول طراحی محیطی پیشگیری از جرم (CPTED)*
- سیدزاده ثانی، سید مهدی؛ جلالی، محدثه (۱۳۹۵) *ارزیابی پروژه مسکن مهر شهرستان بجنورد از منظر نظریه پیشگیری از جرم با طراحی محیطی*، پژوهش نامه حقوق کیفری، سال هفتم، شماره دوم.
- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷) *ویژگی های محیطی فضای شهری امن*، چاپ اول، مرکز مطالعات و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- ضیابخش، ندا؛ بهرامی نژاد، فاطمه (۱۳۹۲) *بررسی نقش روان شناسی محیط در طراحی محیط های قضایی و دادگاهی*، فصل نامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره چهل و سه، شماره سه.
- عامری سیاهویی، حمیدرضا (۱۳۸۸) *نقش معماری در پیشگیری از جرم*، انتشارات مجد، ص ۲۲ به بعد.
- قراگوزلو، آرش (۱۳۸۹) *نقش تابلوهای تبلیغاتی فضاهای شهری در پیشگیری از وقوع جرم*، اولین همایش ملی و چهارمین همایش مؤسسه آموزش عالی خاوران، فناوری های نوین در علوم مهندسی، مشهد.
- فلاحی، محمد صادق (۱۳۸۵) *مفهوم حس مکان و عوامل شکل دهنده آن*، نشریه هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، شماره بیست و شش.
- مرتضایی، رضا (۱۳۸۱) *طراحی ابزار مقابله با تخریب گرای (وندالیسم) در محیط شهری*، مجله شهرداری ها، سال سوم، شماره ۲۵.



- معتمدی مهر، مهدی (۱۳۸۰) *حمایت زنان در برابر خشونت*، سیاست جنایی انگلستان، چ اول، تهران، نشر برگ زیتون .
- محمد نسل، غلام رضا (۱۳۹۳) *پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (از نظریه تا کاربرد)*، تهران، میزان، چاپ اول، جلد اول.
- محمودی ده ده بیگلو، کوروش؛ شکیبامنش، امیر (۱۳۹۰) *اصول و مبانی رنگ شناسی در معماری و شهرسازی*، انتشارات طحان (حله) چاپ پنجم.
- نم، نم، میلاد (۱۳۹۳) *پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی - نمونه موردی شهر بروجرد*، بانک مقالات دانشجویی ایران، ص ۸.
- laure brown, geography of crime, university of Wollongong, school of geosciences, from the world wide web: [http:// www.geos,242.com](http://www.geos,242.com)
  - Wilson, J.Q & Kelling, G(1982): Broken Windowes, The Police And Neighbourhood Safety. The Atlantic Monthly Press, Vol 249, pp.29-38

## Architecture of Judicial Complexes

Seyyed Sajjad Kazemi

Samira Malekmirzaei

Younes Moradi

The present study seeks to investigate the effective components of crime reduction in Iranian judicial complexes by changing the construction of these complexes with elements of environmental design, especially Iranian environmental design. Avoidance of Iranian architecture today causes monotony, depression and consequently crime. This article examines the reasons for creating tension and mainly crime in the field of Iranian judicial complexes and its purpose is to study the principles of environmental design and crime prevention methods while maintaining the beauty, importance of these places and providing suggestions for its projects to The shape is correct. This research is qualitative and the method of analyzing information in the form of criminological arguments. Studies show that the distance from the preventive principles of Iranian architecture can lead to crime, especially insults, quarrels, thefts, etc. around or inside these complexes.

**Keywords:** Iranian architecture, prevention, judicial complexes.